

AKILLI İÇERİK OLMADAN;

AKILLI TAHTA,

TEKNOLOJİK BİR TAHTA

OLMAKTAN

ÖTEYE GEÇEMEZ...!

ELFi YAYINCILIK
Elmas Fikirler

YAYIN KURULU

Hazırlayanlar

Özlem ŞAHİN, Faruk MİRZA

YAYINA HAZIRLAYANLAR KURULU

Kurumsal Yayınlar Yönetmeni

Saime YILDIRIM

Kurumsal Yayınlar Birimi – Dizgi & Grafik

Mustafa Burak SANK & Ezgi GÜLER & Meltem TEMEL

Sumru ALMACAK & Gamze KAYA & Pınar KORKMAZ

Yasin ÇELEBİ & Reyhan KARAHASANOĞLU

Baskı - Cilt

Neşe Matbaacılık Yayıncılık Sanayi ve Tic. A.Ş.

Adres:Akçaburgaz Mh. Mehmet Deniz Kopuz Sk. No:17

3.Bodrum Esenyurt / İSTANBUL

Yayıncı Sertifika No: 32077

Matbaa Sertifika No: 22861

ISBN: 978-605-9213-26-4

İstanbul – 2015

Bu eserin her hakkı saklı olup tüm hakları Elfi Yayıncılık'a aittir. Kısmi de olsa alıntı yapılamaz, metin ve soruları aynen değiştirilerek elektronik, mekanik, fotokopi ya da başka bir sistemle çoğaltılamaz, depolanamaz.

Copyright © Tüm Hakları Saklıdır.

10.SINIF

COĞRAFYA

AKILLI DERS DEFTERİ

Defterlerimizi Tanıyalım

Neler Öğreneceğim?

Ünite konularının belirtilerek soru tarzında öğrencinin ilgisini çekecek şekilde yazıldığı bölümdür.

Örnek

Konu ile ilgili verilen örnekler bölümüdür.

Dikkat

Konu ile ilgili dikkat edilmesi gereken, uyarılar, notlar vb.

Notlarım

Öğrencinin akıllı defter üzerinde not tutması için ayrılan bölümlerdir.

Çöz Öğren

Derste işlenen konuların öğrenilip pekiştirilmesi için öğrencilerin çözeceği açık uçlu veya çoktan seçmeli sorulardır.

Haydi Sen Yap

Derste işlenen konular ile ilgili öğrencilerin bireysel, arkadaşlarıyla veya ailesiyle birlikte gerçekleştirebileceği ders dışı müze önerisi, roman tavsiyesi, atölye çalışması, bilimsel çalışmalar, vb. içeriklerin yer aldığı hareketli kutudur.

Defterlerimizi Tanıyalım

Bunları Biliyor Musun?

Konu ile ilişkili gerçek hayattan merak uyandıracak ilginç bilgiler bölümüdür.

Etkinlik Sayfam

Ders esnasında öğrencilerin bireysel veya grupta çalışacağı konu ile ilgili üst düzey düşünme becerileri kazandıran çalışma sayfasıdır.

Ne Kadar Öğrendim?

İlgili ünitedeki bölümleri veya konuları öğrencinin ne kadar öğrendiğini test edecek açık uçlu ve çoktan seçmeli sorulardan oluşan bölümdür.

Biraz Ara Verelim

Konu ile ilgili oyun, bulmaca, zeka soruları vb. eğlence köşeleridir. Ünite sonunda veya konu aralarında olabilir.

Ünite Özeti

Ünitenin sonunda yer alan üniteyi özetleyen kavram ağlarıdır.

Ünite Değerlendirme

Ünite sonunda ilgili üniteye tüm bölümleri ve konu / kavramları içerecek şekilde klasik ve / veya test türündeki soruları içeren bölümdür.

İÇİNDEKİLER

1.ÜNİTE: TOPOGRAFYA VE KAYAÇLAR

Kayaçlar	10
Oluşumlarına Göre Kayaçlar	12
Kayaç Türlerinin Yer Şekillerinin Oluşumuna Etkileri	20
Ne Kadar Öğrendim	24
Ünite Özetim	25
Ünite Değerlendirme	26

2.ÜNİTE: DOĞAYA CAN VERENLER

Doğada ki Üç Unsur: Su, Toprak ve Bitki	32
Su Kaynakları	32
Başlıca Toprak Tipleri	53
Yeryüzeyinin Örtüsü: Bitkiler	58
Ne Kadar Öğrendim	66
Ünite Özetim	69
Ünite Değerlendirme	70

3.ÜNİTE: NÜFUS, NÜFUSUN GELİŞİMİ VE DAĞILIŞI

Nüfusun Gelişimi, Dağılışı ve Nitelikleri	76
Dünya'da Nüfus Dağılışı	77
Ne Kadar Öğrendim	85
Ünite Özetim	86
Ünite Değerlendirme	87

İÇİNDEKİLER

4.ÜNİTE: GÖÇLERİN NEDENLERİ VE SONUÇLARI

Göçlerin Nedenleri ve Sonuçları	94
İnsanlar Neden Göç Eder?	94
Tarih Öncesi Çağlarda Göçler	96
Göçün Mekânsal Etkileri	98
Ne Kadar Öğrendim	100
Ünite Özetim	101
Ünite Değerlendirme	102

5.ÜNİTE: EKONOMİK FAALİYETLERİN GELİŞİMİ VE SINIFLANDIRILMASI

Geçmişten Günümüze Ekonomik Faaliyetler	106
Geçmişten Günümüze Geçim Tarzları	106
Ekonomik Faaliyetlerin Sınıflandırılması	108
Ne Kadar Öğrendim	111
Ünite Özetim	113
Ünite Değerlendirme	114

6.ÜNİTE: ÜLKEMİZİN TEMEL COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ

Türkiye'nin Konumu	120
Türkiye Arazisinin Jeolojik Değişimi	121
Türkiye'nin Plato ve Ovaları	125
Ülkemizde Dış Kuvvetlerin Oluşturduğu Yer Şekilleri	128
Türkiye'nin İklimi	134
Ne Kadar Öğrendim	163
Ünite Özetim	165
Ünite Değerlendirme	166

İÇİNDEKİLER

7.ÜNİTE: NEREDE VE NASIL YAŞIYORUZ

Nerede ve Nasıl Yaşıyoruz	174
Kır Yerleşmeleri	176
Kent Yerleşmeleri	179
Ne kadar Öğrendim	182
Ünite Özetim	184
Ünite Değerlendirme	185

8.ÜNİTE: TÜRKİYE NÜFUSUNUN ÖZELLİKLERİ VE NÜFUS HAREKETLERİ

Türkiye Nüfusunun Yapısal Özellikleri	190
Türkiye'nin Kır ve Kent Nüfusu	193
Türkiye'de Nüfusun Tarihsel Gelişimi	194
Ülkemizde Göçler	198
Ne Kadar Öğrendim	199
Ünite Özetim	200
Ünite Değerlendirme	201

9.ÜNİTE: KEŞFEDİLEN VE KÜÇÜLEN DÜNYA

Keşfedilen ve Küçülen Dünya	206
Dünya'nın Keşfi: Coğrafi Keşifler	206
Coğrafi Keşiflerin Nedenleri	207
Dünyayı Birbirine Bağlayan Ağlar	211
Ne Kadar Öğrendim	220
Ünite Özetim	222
Ünite Değerlendirme	223

10.ÜNİTE: DOĞAL AFETLER VE TOPLUM

Doğal Afetler ve Toplum	228
Doğal Afetler ve Afetlerin Özellikleri	228
Afetlerden Korunma	230
Ne Kadar Öğrendim	232
Ünite Özetim	233
Ünite Değerlendirme	234

Ünite 1

TOPOĞRAFYA VE KAYAÇLAR

Neler Öğreneceğim?

1. Kayaçlar
2. Oluşumlarına Göre Kayaçlar
3. Kayaç Türlerinin Yerşekilleri Oluşumuna Etkileri

■ Topoğrafya Ve Kayaçlar

Kayaçlar

Kayaçların Oluşumunda İç ve Dış Kuvvetler Etkilidir.

Kayaçlar Nasıl Oluşur?

Kayaçlar; Büyük patlama (Big Bang) sonunda güneşten kopan parçaların soğuyarak, katılaşması yada volkanizma sonucunda çeşitli minerallerin bir araya gelmesi sonucunda oluşmuştur.

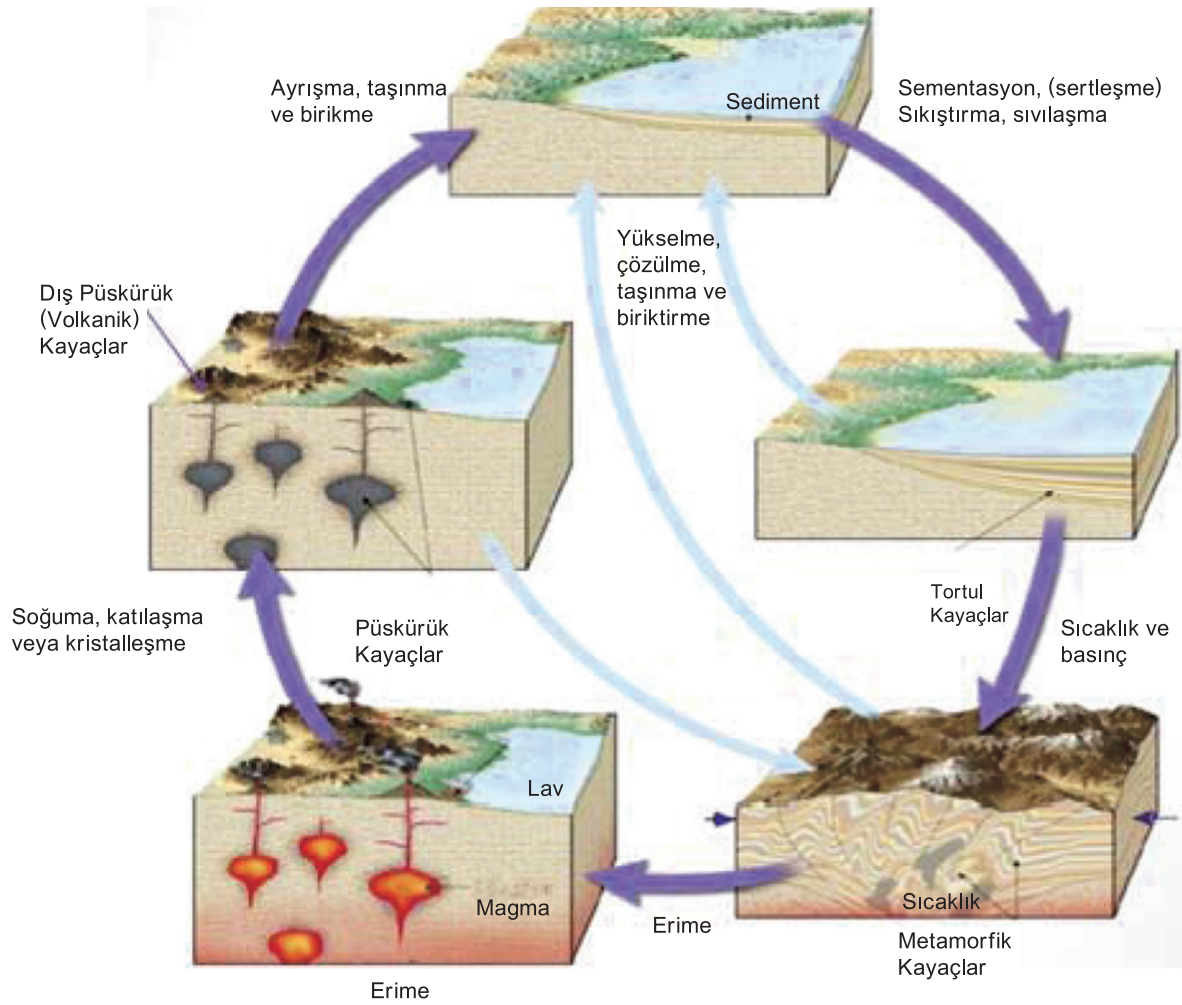
Kayaç Döngüsü

Tüm kayaçlar magmanın soğuyup katılaşması sonucunda oluşur. Yeryüzünde ki kayaçlar atmosfer olayları ve erozyonun etkisiyle parçalanarak ayrışır ve dış kuvvetler tarafından alçak sahalara taşınır. Buralarda tortul taşlara dönüşür.

Yerin derinliklerindeki kayaçlar da yüksek sıcaklık ve basınç altında değişime uğrayarak metamorfik kayaçlara dönüşür. Yer kabuğunun hareket etmesi sonucunda çarpışan kıtaların bir kısmı mantoya gömülür ve kayaçlar burada eriyerek tekrar magmaya dönüşür. Mantoda artan basıncın etkisiyle magma yerkabuğundan süzülerek tekrar yeryüzüne çıkarak püskürük kayaçlara dönüşür. Bu süreç milyonlarca yılda gerçekleşir. Böylece magma ile yerkabuğu arasında bir kayaç döngüsü gerçekleşir.

Notlarım

Kayaçların İnsan Yaşamına Olan Etkileri Nelerdir?

İnsan hayatında çok farklı şekillerde karşımıza çıkan kayaçlar doğumdan ölüme kadar her konuda yaşamımızı desteklerler. İşte bu konulardan bazıları:

- Kesici, vurucu, koruyucu savaş aletleri olarak
- Tahılların öğütülmesinde, un ve ekmek yapımında
- Kap, kacak, testi vb. gereçlerin yapımında
- Konut ve mesken inşaatında
- Yol, dalgakıran ve liman inşaatında
- Kale, sur ve benzeri yapıların yapımında
- Süs ve ziynet eşyası olarak
- Her türlü sanayi ham maddesi ve enerji kaynağı olarak
- Baraj, spor sahaları, gölet ve sarnıç yapımlarında kısacası hayatımızın her alanında kullanılır.

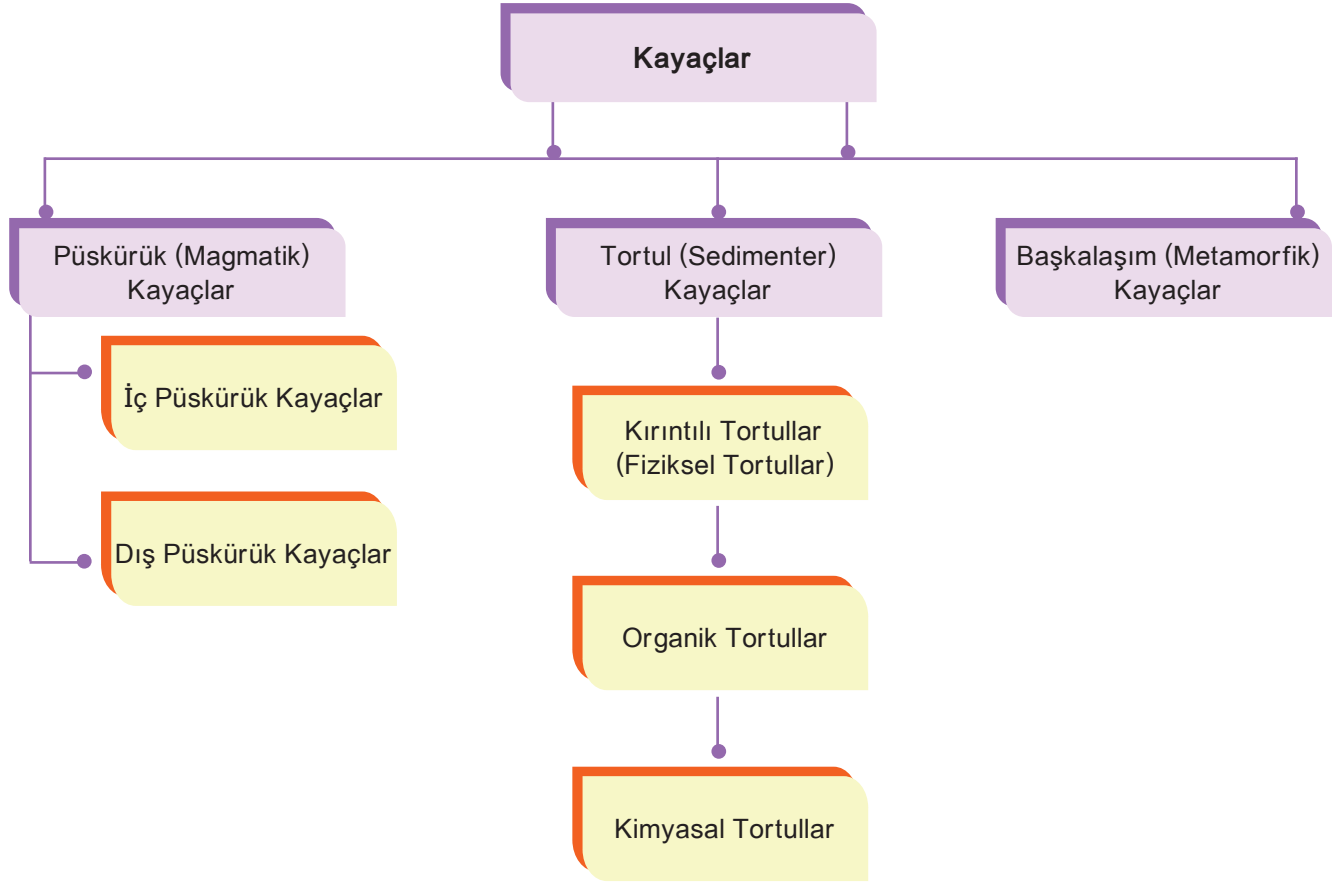
Avcılık Yapan İlk İnsanlar İçin Kayaçlar Büyük Önem Taşıyordu.

Notlarım

Oluşumuna Göre Kayaçlar Kaça Ayrılır?

Kayaçlar; oluşum şekillerine, sahip oldukları fiziksel ve kimyasal özelliklere, aşınımına karşı gösterdikleri dirençlere ve benzeri özelliklere bağlı olarak üç grupta incelenirler.

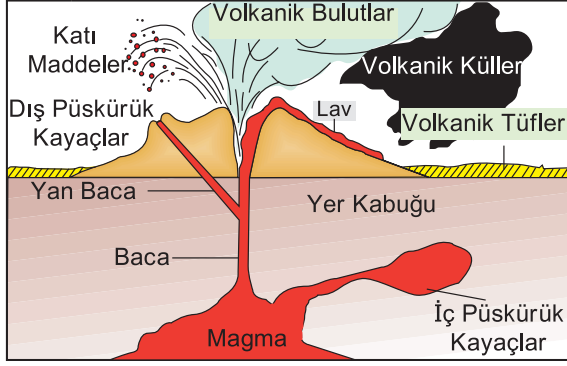
Dikkat

Mineral: Doğal şekilde oluşan, homojen ve belirli kimyasal bileşime sahip inorganik kristalleşmiş katı bir maddedir.

Notlarım

1) Püskürük (Magmatik, Katılaşım) Kayaçlar

Püskürük Kayaçların Oluşumu; Üst mantodaki magma'nın yer kabuğunun zayıf ve dirençsiz kesimlerine sokularak yer kabuğunun içinde veya yeryüzünde soğuyup katılaşmasıyla oluşan kayaçlardır. Tüm kayaçların kaynağı magmanın katılaşmasıdır. İç püskürük ve dış püskürük olmak üzere ikiye ayrılır.

A) İç Püskürük (Derinlik) Kayaçlar

Granit: Açık gri renkli ve iri kristalli olan bu kayaç çok dirençlidir. Yeryüzünde granit bloklardan oluşan araziye, **tor topografyası** denir.

Notlarım

Siyenit: genellikle açık renkli olup granite benzeyen bu kayaç granite göre daha yumuşak dokuludur.

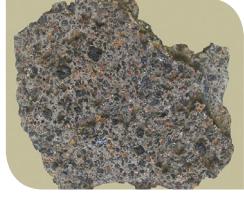

Diorit: Gri ya da mat yeşil renklerde olan bu kayaç yumuşak dokulu olup fiziksel ve kimyasal ayrışmaya karşı dayanıksızdır.

Gabro: Diorit grubu kayaçlardan farklı olarak yapısında sodyum değil kalsiyum bulunmaktadır.

B) Dış Püskürük Kayaçlar

Bazalt: Siyahımsı koyu gri renkli, ağır ve ince unsurlu bir yüzey kayacı olup kimyasal ve fiziksel aşınımına olan direnci fazladır.

Andezit: Gri, yeşil, kırmızı ve siyah renkli yüzey kayacıdır. Dış kuvvetlere karşı olan direnci fazladır.

Obsidyen: Parlak siyah renkli, kimyasal bileşimce granite benzeyen ve yapay cama göre daha sert olan bir kayadır. Lavların aniden soğuması neticesinde meydana gelir.

Volkanik Tüfler Ya da Volkan Taşları: Çok hafif, sünger gibi, kimyasal ve fiziksel ayrışmaya direnci az olan kayalardır. Bu taşlar aşırı gözenekli ve köpük gibi olup sudan da hafiftir.

2) Tortul (Sedimenter) Kayaçlar

Yeryüzeyinde erozyonla aşınan toprak ve kaya parçaları ile organik maddeler deniz ve göl diplerinde, kıyı kesimlerinde yada karaların alçak kesimlerinde birikir. Milyonlarca yılda birikmeyle çok büyük kütlelere dönüşen bu malzemeler bütünleşerek tortul kayaçlara dönüşür. Tortul kayaçlar; fiziksel, kimyasal ve organik olmak üzere üç gruba ayrılır.

Özellikleri:

- Taşların bünyesinde genellikle bitki ve hayvan kalıntılarından oluşan rastlanır.

- Birikerek oluştuklarından yapıdadırlar.

Notlarım

A) Fiziksel (Mekanik) Tortul Kayaçlar

Konglomeralar (Çakıl taşları): Çakıl ve benzeri malzemenin doğal bir çimento ile birleşerek meydana getirdiği kayaçlardır. Çakıl taşları yeryüzünün yapısında en fazla rastlanan kayaçlardır.

Kum taşları: Kum boyutundaki unsurların doğal bir çimento ile birleşmesinden meydana gelen ve gre, arenit gibi isimler alan tortul kayaçlardır.

Kil taşları: Çok küçük boyuttaki unsurların meydana getirdiği sulu alüminyum silikatlerden oluşmuş geçirimsiz fiziksel tortul kayaçtır. Killerin karakteristik niteliği, suyu ve boyaları emmesidir. Bundan dolayı doğada hep renkli ve boyalı görünürler.

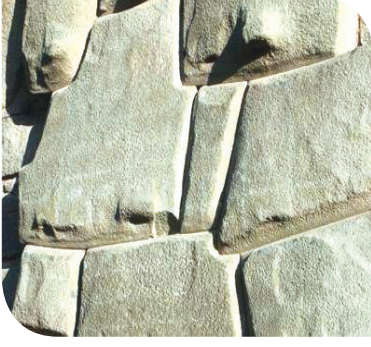

Marn: Kireç bakımından zengin olan killi kayaçlardır. Kireçli kil olarak da tanınırlar. Yeşilimsi bir renkte olup çimento imalatında ve tuğla yapımında kullanılır.

B) Kimyasal Tortul Kayaçlar

Notlarım

Kireçtaşı (Kalker)

Kireç taşı veya kalker: Kalsiyum karbonatın bir kalker çimento ile birleşmesi sonucunda oluşan ve suda kolayca çözünebilen açık sarı ya da kirli beyaz renkli bir kayadır.

Alçıtaşı (Jips)

Alçı taşı veya Jips: Beyaz, açık sarı renkte ya da renksiz olan yumuşak, tırnakla çizilebilen, suda kolaylıkla çözünebilen ve alçı imalatında kullanılan bir kayadır.

Dolomit

Dolomit: Magnezyum karbonat ile kalsiyum karbonatın birleşmesi ile meydana gelen kayalardır. Dolomit kalker benzerse de, kalkerlerden daha ağır ve daha serttir. Dolomitler genellikle fosil içermeyip suya karşı kalkerden daha dirençlidir.

Kaya Tuzu

Kaya tuzu: Tuzlu deniz ve lagün sularının, sıcaklığının artması ile buharlaşması sonucunda tuz konsantrasyonu artar ve tuz çöker. Tuz deniz suyunda o denli çabuk erir ki, ancak suyun % 90'ı uçuktan sonra çöker.

Notlarım

C) Organik Tortul Kayaçlar

Taşkömürü

Taş Kömürü: Bitki kalıntılarının havasız ortamlarda kalıp kömürleşmeleri ile oluşmuş parlak siyah renkli, kalori değeri yüksek, yoğun bir kayadır. Birinci jeolojik dönemde oluşan bu kayacın bilindiği gibi dünyada sanayi devriminin başlamasına neden olmuştur.

Linyit

Linyit: Üçüncü Jeolojik dönemde oluşmuş kalori değeri taş kömürüne göre daha düşük olan siyah veya kahverengi bir kayadır. Linyit kömürü genellikle termik santrallerde elektrik enerjisi elde edilmesinde ve evlerin ısıtılmasında kullanılır.

Turba

Turba: Dördüncü Jeolojik zamanda oluşmuş kalori değeri en düşük olan kömür çeşididir. Kahverengi ya da mat siyah renkli olup yoğun bir yapı göstermez.

Notlarım

Antrasit

Antrasit: Birinci Jeolojik dönemde taş kömüründen daha önce oluşmuş olan kayacın, kalori değeri en yüksek olup alevsiz ve dumansız yanma özelliği gösterir. Geç tutuşma özelliğine sahip olan antrasit, taş kömürünün hafif başkalaşım geçirerek su ve uçucu özelliklerini yitirmesi sonucunda oluşur.

Asfaltit

Asfaltit: Petrolden daha katı ve daha yoğun olan bu kayaç parlak siyah renktedir. Kırılgan bir yapıda olup ısıtılınca kolaylıkla yumuşar ve erir.

Tebeşir

Tebeşir: Çeşitli deniz hayvanlarının kalker kabuk ve iskeletlerinden meydana gelmiş, beyaz renkli, boşluklu, hafif ve yumuşak bir kayadır. Tebeşir suya karşı son derece dayanıksız ve gevşek yapılı olduğundan hızla çözünen ve dağılan bir kayadır.

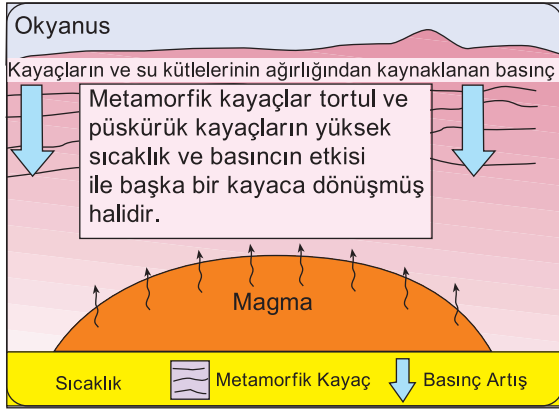
Mercan

Mercan (Resifleri) Kalkerleri: Tropikal denizlerdeki kabuklu canlıların üst üste birikip çökerek oluşturdukları kayaçlar ya da kayalar dizisidir.

Notlarım

3) Başkalaşım (Metamorfik) Kayaçlar

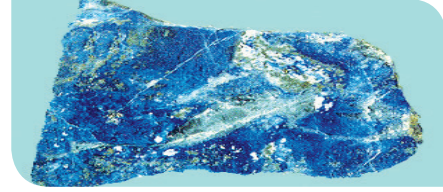

Yüksek sıcaklık ve basınç altında kayaçların içerisindeki bazı minerallerin kimyasal yapısı ve dizilişi değişir. Bu olaya metamorfizma denir. Bu olay sonucunda başkalaşım kayaçları oluşur.

Mermer

Mermer (Kristalin Kalker): Kimyasal tortul kayaçlardan kalker ve dolomitlerin başkalaşıma uğraması ile meydana gelmiş, çoğunlukla beyaz renkli, bazen siyah ve çeşitli renklerde olabilen bir kayadır. Mermerlerin başta inşaat olmak üzere kullanım alanları çok geniştir.

Şistler

Şistler: Grekçede şist, yarık demektir. Levhalar veya parçacıklar halinde olan kimyasal bileşimi kile benzeyen ve bünyelerinde canlı kalıntılara rastlanan kayaçlardır. Şistler, kilin az ya da çok güçlü bir başkalaşım sonucu yaprak halinde parçalanmasından türer.

Gnays

Gnays: Başta granit olmak üzere gabbro ve dioritin başkalaşması ile oluşmuş, iri kristalli, tabakalı ve sert yapılı bir kayadır.

Kuvarsit

Kuvarsit: Kum taşlarının başkalaşması ile oluşmuş beyaz renkli olan bir kayadır. Kuvarsit tarih öncesi çağlarda insanların biçimlendirerek çeşitli vurucu, kesici ve delici aletler yaptıkları bir kayadır.

Notlarım

Elmas

Elmas: Taş kömürünün başkalaşıma uğraması ile oluşmuş çok sert ve yoğun olup, her maddeyi çizebilen ve ziynet eşyası olarak kullanılan çok değerli bir taştır.

Örnek

Aşağıdaki kayaçlardan hangisi başkalaşım kayacıdır?

- A) Mermer B) Tüf C) Granit
D) Andezit E) Kongolomera

Çözüm:

Kalkerin yüksek sıcaklık ve basıncın altında başkalaşmasıyla mermer oluşur.

(Cevap: A)

Çöz Öğren

Aşağıdakilerden hangisinde verilen taşların ikisinde canlı kalıntılarından oluşur?

- A) Linyit – Traverten B) Tuz – Tebeşir
C) Çakmaktaşı – Kireçtaşı D) Turba – Jips
E) Taşkömürü – Mercan Kalker

Notlarım

Kayaç Türlerinin Yerşekilleri Oluşumuna Etkileri

Kayacın içinde bulunan minerallerin cinsi ve çeşitliliği, kayacın sert yada yumuşak oluşunu etkiler.

Bazalt Blokları

Bazalt Blokları:

Dış volkanik bir taş olan bazalt, düzgün çatlaklar oluşturarak bazalt bloklarını oluşturur.

Peri Bacaları

Peri Bacaları:

Direnci az olan tüf üzerinde lavların katılaşmasıyla oluşan sert ve dirençli bazalt ve andezit gibi kayaçlar, altındaki tüfü aşınmaya karşı korur. Bu kayaların çevresindeki tüfler yok olurken, altındaki tüfler aşınmaya karşı korunur ve peribacaları oluşur.

Kanyon Vadi

Kanyon Vadi:

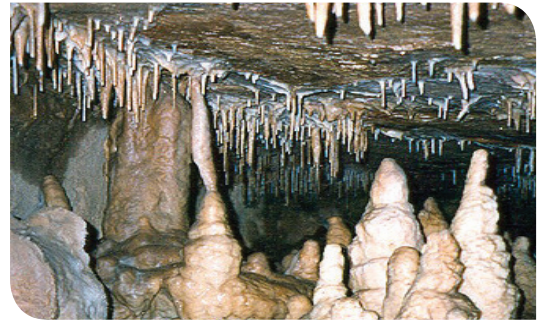
Mantar Kaya

Mantar Kaya:

Traverten

Traverten: Kalsiyum bikarbonatlı yer altı sularının mağaralarda yada yeryüzüne çıktıkları yerlerde içlerindeki karbonatın çökmesi ile oluşan hoş beyaz renkli kayalardır. ABD'de Yellowstone Ulusal Parkı'nda ve Türkiye'de Denizli Pamukkale'de çok görkemli traverten taraçaları vardır.

Sarkıt

Sarkıt, dikit ve sütunlar: Mağara tavanlarından kırıklar boyunca ilerleyen ve içlerinde çözülmüş kalsiyum bikarbonat bulunan çözeltiler mağara tavanlarında sarkıp kuruduklarında sarkıtları; bu oluşum mağara tabanında biriktiğinde dikitleri ve sarkıt ile dikitler birleştiklerinde ise sütunları meydana getirir.

Notlarım

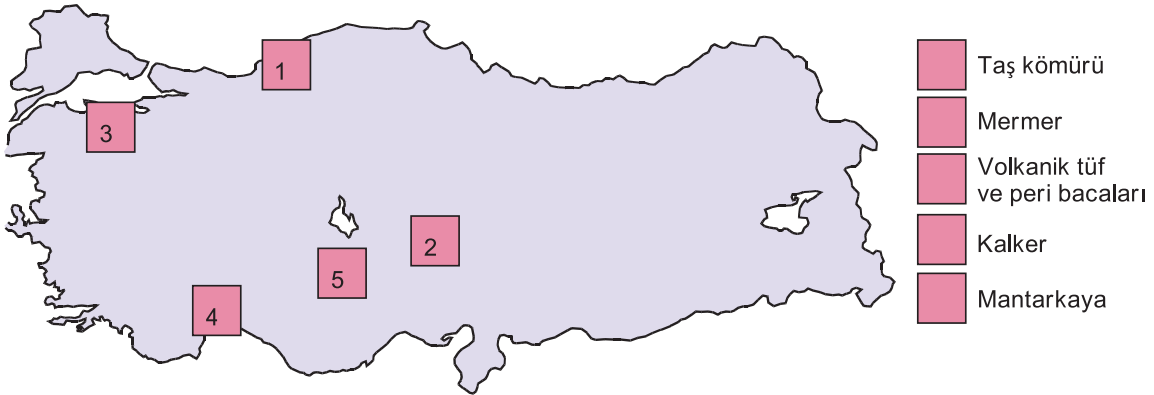

1 Granit	2 Traverten	3 Mermer	4 Tüf
5 Elmas	6 Gabro	7 Obsiyen	8 Bazalt
9 Kum Taşı	10 Andezit	11 Kömür	12 Konglomera

Yukarıdaki kutuda bazı kayaçlar verilmiştir.

Kutucuk numaralarını kullanarak aşağıdaki soruları yanıtlayınız.

1. Yukarıdaki taşlardan hangisi ya da hangileri iri kristallidir? ÇÖZÜM:
2. Yukarıdaki taşlardan hangisi ya da hangilerinin içerisinde fosile rastlanır? ÇÖZÜM: 9, 11, 12
3. Yukarıdaki taşlardan hangisi ya da hangileri yüksek sıcaklık ve basınç altında oluşmuştur? ÇÖZÜM:
4. Yukarıdaki taşlardan hangisi ya da hangileri magmanın hızlı soğumasıyla oluşmuştur? ÇÖZÜM:
5. Yukarıdaki taşlardan hangisi ya da hangileri peri bacalarının oluşmasını sağlamıştır? ÇÖZÜM:
6. Yukarıdaki taşlardan hangisi ya da hangilerinin oluşmasında yer altı suları etkilidir? ÇÖZÜM:
7. Yukarıdaki taşlardan hangisi ya da hangileri camsı özelliktedir? ÇÖZÜM:

Yukarıdaki Türkiye haritasında numaralandırılan alanlarda var olan kayaç türünü yandaki kayaçlara bakarak eşleştiriniz.

Etkinlik Sayfam

Aşağıdaki boşluklara "püskürük kayalar, jips, andezit, elmas, gabro, iç püskürük kayalar, mermer, mercankaya, tuf, kırıntılı tortul, başkalaşım kayalar, kayatuzu, kumtaşı, şist, diorit, volkan camı, organik tortul kayalar, konglomera, siyenit, tortul kayalar, traverten, kimyasal tortul kayalar, dış püskürük kayalar" kelimelerinden uygun olanlarını yazınız.

Ne Kadar Öğrendim?

1. Aşağıda verilen ifadelerden doğru olanların yanına (D), yanlış olanların (Y) yazınız.

- () Kayaçların insan yaşamında çok büyük etkileri vardır.
- () Kayaçlar başlıca iki gruba ayrılırlar.
- () Püskürük kayaçların kökeni magmadır.
- () Granit dış püskürük kayaçtır.
- () Püskürük kayaçlar içerisinde en yaygın olanı bazalttır.
- () Mermer, organik kayaçlar içerisinde yer alır.
- () Linyit, petrol ve turba organik tortul kayaçlardır.
- () Kalker, jips ve kaya tuzu, karstik şekilleri meydana getiren kayaçlardır.
- () Mantar kaya, çöllerde ve yarı kurak alanlarda görülen bir yeryüzü şeklidir.
- () Peri bacaları farklı dirençli kayaçların olduğu eğimli arazilerde görülen bir yer şeklidir.

2. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere uygun düşen kelimeleri yazınız.

- Açık renkli ve iri kristalli iç püskürük taşlardan en karakteristik olanı tir.
- Tabakalı yapıda olan tortul kayaçların içlerinde genellikle kalıntıları bulunur.
- Yer yüzeyindeki taşlardan % 'i tortul kayaçlardan oluşmaktadır.
- Kalker, Jips ve dolomit kayaçlardır.
- Kimyasal bileşimi kile benzeyen levhalar veya yaprakçıklar halindeki kayaçlara denir.
- Karbon bakımından taş kömüründen daha zengin olup alevsiz ve dumansız yanan kayaçtır.
- Linyit ve petrol Jeolojik zamanda oluşmuştur.
- Mantar kaya daha çok rastlanan bir yer şeklidir.
- Türkiye'de karstik şekillere en çokrastlanır.
- İç Anadolu'da turizmin gelişmesine önemli ölçüde katkısı olan na Kapadokya ve Ihlara Vadisi'nde rastlanır.

Ünite Özetim

- Yer kabuğunun ana malzemesini kayaçlar meydana getirir.
- Kayaçlar insan hayatının her döneminde önemli bir yere sahip olmuşlardır.
- Kayaçlar; ilk insandan günümüze gelinceye kadar çok geniş alanlarda kullanımına sahiptir. Bu alanlar; Kapacak yapımından yol ve inşaat yapımına; kale ve sur yapımından çeşitli meskenlerin yapımına ve ziynet eşyası olarak kullanımı ile sanayide enerji ve hammadde olarak insan yaşamının her aşamasında görülmüştür.
- Kayaçlar; püskürük, tortul ve başkalaşım olarak üç gruba ayrılırlar. Magmanın yeryüzüne çıkarak katılaşması sonucu oluşan kayaçlara; bazalt, andezit, obsidyen ile çeşitli volkan tüfleri örnek gösterilebilir.
- Magmanın yer kabuğunun iç kesimlerinde soğuması ile oluşan kayaçlara örnek olarak granit, siyenit, diorit ve gabro gösterilebilir.
- Dış kuvvetlerin yer kabuğunu aşındırıp çukur yerlerde biriktirmesi ile oluşan tortul kayaçlar; fiziksel, kimyasal ve organik tortullar olarak üçe ayrılırlar.
- Kum taşı, kil taşı ve çakıl taşı ile marnlar fiziksel tortul kayaçlardır.
- Kalker, jips, kaya tuzu, traverten ile sarkıt ve dikitler kimyasal tortul kayaçlardır.
- Taş kömürü, linyit, turba, tebeşir, antrasit, petrol ve asfaltit organik tortul kayaçlardır.
- Mermer, şist, gnays, kuvarsit ve elmas magmanın sıcaklığı ve hidrostatik basınçların etkisiyle oluşmuş başkalaşım kayaçlarıdır.
- Kayaçlar sahip oldukları fiziksel ve kimyasal özelliklere bağlı olarak dış kuvvetlere direnç gösterirler.
- Kalker, jips ve kaya tuzu suda kolaylıkla eriyerek karstik şekiller oluştururlar.
- Farklı dirençli kayaçlarla volkanik kayaçların bir arada olduğu yarı kurak ve eğimli arazilerde peri bacaları meydana gelmiştir.
- Mantar kayalar genellikle kurak ve yarı kurak arazilerde rüzgâr aşındırması ile meydana gelen yer şekilleridir.

Ünite Değerlendirme

1.

- () Taş Kömürü
- () Mermer
- () Kalker
- () Volkanik tuf ve peri bacaları

Yukarıdaki Türkiye haritasında numaralandırılan alanlarda var olan kayaç türünü verilen kayaçlara bakarak eşleştiriniz.

2.

- I. Kurşun
- II. Manganez
- III. Taş Kömürü
- IV. Krom
- V. Kayatuzu

Yukarıdakilerden hangilerinin oluşumu ile volkanik olaylar arasında bir ilişki yoktur?

- A) Yalnız IV
- B) I-II
- C) II-IV
- D) III.-V
- E) III-IV

3.

Volkanik araziler insan yaşamı bakımından büyük tehlikeler oluşturmalarına rağmen; insanlar bu arazilerde yoğun olarak nüfuslanmışlardır. Bu durum volkanik alanların hangi özelliğinden kaynaklanmıştır?

- A) Kolay aşınmaları
- B) Humusça zengin olmaları
- C) Koyu renkli olmaları
- D) Verimli tarım arazileri olmaları
- E) Kolay işlenmeleri

4.

Peri bacaları; bitki örtüsünün seyrek, eğimin fazla olduğu volkanik arazilerde oluşur.

Peri bacalarının oluşumunda;

- I. volkanik tuf,
- II. bazalt,
- III. taş kömürü

gibi kayaçlardan hangilerinin etkisi görülür?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) Yalnız III
- D) I ve II
- E) II ve III

5.

Mantar kaya, kurak iklim bölgelerinde aşınımına karşı direnci çok olmayan kayaçların zemine yakın olan kısımlarının aşınmasıyla oluşur.

Buna göre, aşağıda verilen yerlerden hangisinde mantar kaya oluşumlarına rastlanmaz?

- A) Kongo Havzası
- B) Büyük Sahra
- C) Meksika
- D) Orta Asya
- E) Avustralya

6.

- I. Kireç taşı (kalker)
- II. Alçı taşı (jips)
- III. Kaya tuzu

Yukarıda verilen kimyasal tortul kayaçlar aşağıdaki bölgelerden hangisinde yaygındır?

- A) İç Anadolu Bölgesi
- B) Karadeniz Bölgesi
- C) Akdeniz Bölgesi
- D) Doğu Anadolu Bölgesi
- E) Güneydoğu Anadolu Bölgesi

7.

Granitin yüksek sıcaklık ve basınç altında kalarak başkalaşmasıyla aşağıdaki kayaçlardan hangisi oluşmuştur?

- A) Mermer
- B) Elmas
- C) Gnays
- D) Şist
- E) Andezit

8.

I

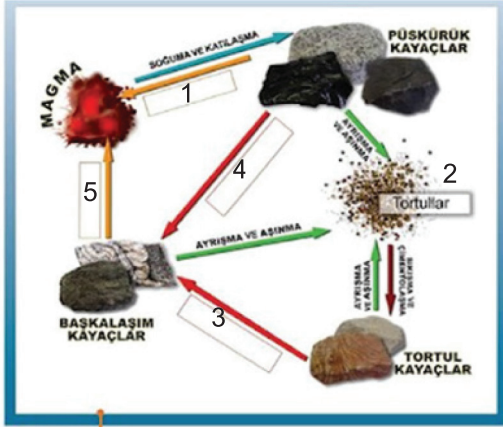
II

III

Yukarıda numaralandırılan yüzey şekillerini yaygın olarak görüldüğü alanlar ile eşleştiriniz.

I	II	III
A) Doğu Anadolu	Ege	Marmara
B) Güney Anadolu	Dicle Bölümü	Karadeniz
C) İç Anadolu	Ege	İç Anadolu
D) Doğu Anadolu	Konya Bölümü	Güney Anadolu
E) İç Anadolu	Ege	Ege

9.

Kayaç Döngüsü ile ilgili yukarıda verilen şekilde 3 numara ile gösterilen yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) Yüksek sıcaklık ve basınç
- B) Ayrışma ve aşınma
- C) Sıkışma ve çimentolama
- D) Aşınma ve taşınma
- E) Soğuma ve katılaşma

10.

Suda erimiş minerallerin çökerek katılaşmasıyla kimyasal tortul taşlar meydana gelir. Aşağıda verilen taşlardan hangileri kimyasal tortul taşlara örnek olarak gösterilebilir?

- A) Traverten – Linyit
- B) Kaya tuzu – Alçı taşı
- C) Kum taşı – Kalker
- D) Tebeşir – Turba
- E) Jips – Taş kömürü

11.

Başkalaşım taşları, tortul ve püskürük kayaçların yüksek sıcaklık ve basınç altında kalarak değişime uğramasıyla oluşur. Tortul bir taş olan kil taşının başkalaşımından aşağıdakilerden hangisi oluşur?

- A) Bazalt
- B) Şist
- C) Gnays
- D) Diyorit
- E) Gabro

12.

- I. Granit
- II. Kalker
- III. Mermer

Yukarıdaki kayaçların ait oldukları grup eşleştirmesinin aşağıdakilerden hangisi olduğu söylenebilir?

	I	II	III
A) Başkalaşım	Organik Tortul	Dış Püskürük	Başkalaşım
B) İç Püskürük	Kimyasal Tortul	Başkalaşım	İç Püskürük
C) Başkalaşım	Başkalaşım	Fiziksel Tortul	Dış Püskürük
D) Organik Tortul	Fiziksel Tortul	Kimyasal Tortul	İç Püskürük
E) İç Püskürük	Kimyasal Tortul	İç Püskürük	

13.

Bazı kayaç türleri, yaygın oldukları bölgelerde kendine has yer şekillerinin oluşumuna neden olur ve o yer şekliyle birlikte anılır.

Aşağıdakilerden hangisi buna örnek gösterilemez?

- A) Kalker – Polye
- B) Kireçtaşı – Traverten
- C) Tüf – Peribacaları
- D) Bazalt – Mağara
- E) Granit – Tor topografyası

14.

Yeryüzünü şekillendiren iç kuvvetler enerjisini mantodan alır. Aşağıdaki özelliklerinden hangisi bu duruma yol açan temel etmendir?

- A) Sıvı ve hareketli olması
- B) Basıncın yüksek olması
- C) Hacminin büyük olması
- D) Yoğunluğunun yerkabuğundan fazla olması
- E) Bileşiminin ağır elementlerden oluşması

15. Aşağıdakilerden hangisi bitki veya hayvan kalıntıların tortullanmasıyla oluşan kayaçlardan biri değildir?

- A) Linyit B) Dolomit
C) Taşkömürü D) Mercan kalkeri
E) Silisli organik kayaçlar

16. Bir veya birden çok mineralin bir araya gelmesiyle kayaçlar oluşur.

Kayaçların oluşumuyla ilgili aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- A) Kayaçlar yerkabuğunu oluşturur.
B) Bütün kayaçların kökeni magmadır.
C) Magmanın yeryüzüne çıkıp katılaşmasıyla kimyasal tortul kayaçlar oluşur.
D) Akarsuların biriktirme faaliyetleriyle fiziksel tortul kayaçlar oluşur.
E) Yerkabuğundaki yüksek sıcaklık ve basınç koşulları, kayaçların fiziksel ve kimyasal yapılarını değiştirir.

17. Kömür, bitkisel maddelerin havasız bir ortamda ve basınç altında değişmesi sonucunda oluşan bir kayadır.

Buna göre kömür, aşağıdaki kayaç türlerinden hangisine örnektir?

- A) İç Püskürük
B) Dış Püskürük
C) Başkalaşım
D) Organik Tortul
E) Kırıntılı (fiziksel) tortul

18. Yerkürenin oluşum süreci daha iyi incelenebilmesi için zaman ve devirlere ayrılmıştır.

Aşağıdakilerden hangisi, bu zaman ve devirlerin belirlenebilmesinde göz önünde bulundurulacak özelliklerden biri değildir?

- A) Fay Tipleri
B) Fosil İçerikleri
C) Kayaç Özellikleri
D) İklim Özellikleri
E) Orojenik Hareketler

19. Kalkere aşağıdaki bölgelerden hangisinde daha çok rastlanır?

- A) Akdeniz Bölgesi
B) Karadeniz Bölgesi
C) Marmara Bölgesi
D) Doğu Anadolu Bölgesi
E) Güneydoğu Anadolu Bölgesi

20. Aşağıdakilerden hangisinin oluşumu diğerlerinden farklıdır?

- A) Kumtaşı
B) Konglomera
C) Tebeşir
D) Linyit
E) Bazalt

Notlarım

Notlarım

Notlarım

Notlarım